NOUA REVISTĂ ROMÂNĂ

POLITICA, LITERATURA, ŞTIINŢA ŞI ARTA

ABONAMENTUL:
In România un an . . . . . 10 lei
„ şease luni . . . . . 6 „
In toate ţările uniunei poştale un an 12 „
„ „ „ „ şease luni 7 „

REDACŢIA ŞI ADMINISTRAŢIA
Bulevardul Ferdinand, 55. — Bucureşti

APARE ÎN FIECARE DUMINICĂ

DIRECTOR:
C. RĂDULESCU-MOTRU
PROFESOR LA UNIVERSITATEA DIN BUCUREŞTI

UN NUMAR:
25 Bani

Se găseşte cu numărul la principalele librării şi la depozitari de ziare din ţară

Anunţurile pe ultima pagină: 10 lei.

No. 21. DUMINICĂ 1 MARTIE 1909 Vol. 5.

SUMARUL:

NOUTĂŢI:
Memoriul profesorilor universitari în vederea sporirei salariilor.—Centenarul lui Frédéric Chopin.

CESTIUNI ACTUALE:
N. Em. Teohari. *Erezia şi dezordinea în munca românească.*
C. Rădulescu-Motru. *Avem noi adevăraţi intelectuali?*

ŞTIINŢE SOCIALE:
Eugen Porn. *Psihologia prejudecăţilor.*

NOTE DE CĂLĂTORIE:
Sven Hedin. *Aventurile mele în Tibet (cu trei ilustraţii).*

LITERATURĂ:
Th. D. Speranţia. *Ţiganul şi bucatele.*
V. Korolenko. *Marea. (Nuvelă).*

NOUTĂŢI

Memoriul profesorilor universitari în vederea sporirei salariilor.

In conformitate cu art. 87 din Legea învăţământului secundar superior, şeapte profesori dela Universitatea din Bucureşti au cerut convocarea marelui colegiu universitar, pentru a se pune în desbaterea acestuia cestiunea salariilor profesorilor universitari.

Marele colegiu s'a adunat în ziua de 21 Februarie cor., orele 9 seara, sub preşedinţia d-lui Rector.

D. *D. N. Burileanu,* profesor la Facultatea de litere, ca unul din cei şapte profesori cari au cerut convocarea colegiului, expune scopul întrunirei. Salariul profesorilor universitari de astăzi a rămas inferior salariului pe care îl aveà profesorul la 1864. Această situaţie se explică prin aceea că partidele politice nu au interese directe legate de soarta profesorilor universitari. Din potrivă, partidele politice au interese contrarii, fiindcă ele doresc sporirea catedrelor pentru a dà loc favoriţilor, şi sporirea catedrelor nu se poate efectuà de cât menţinându-se salariile la cifre derizorii. Cere să se facă demersurile necesare.

D. *Thoma Ionescu,* decanul facultăţii de medicină, este de părere ca profesorii să ceară s[illegible]ul stabilit prin legea învăţământului din 1898. Adaose treptatĕ de câte 100 lei la salariul actual, ar însemnà o cerşetorie, şi dânsul le respinge.

Profesorii prezenţi aprobă pe d. Thoma Ionescu.

D. *D. Onciul,* profesor la Facultatea de litere, arată disproporţia care există între salariul profesorului şi rangul său social. In Austro-Ungaria funcţionarii sunt plătiţi după o clasificare riguroasă, potrivită însemnătăţii lor în Stat, iar nu după bunăvoinţa parlamentului. Profesorii universitari sunt asimilaţi în rang cu membrii Curţii de Apel şi colonelii din armată, prin urmare trebue să fie plătiţi după aceeaşi normă ca şi aceştia. Salariul actual de 550 lei este ridicol, şi pune pe profesorul de universitate pe aceeaşi treaptă ca şefii de birou de prin ministere.

D. *Em. Antonescu,* profesor la Facultatea de drept, arată că menţinerea salariilor la cifra mică din prezent, va avea de efect să îndepărteze pe viitor din sânul Universităţii capacităţile Ţărei. Este ştiut că chiar şi acum o mulţime de capacităţi în ramura dreptului şi a medicinei, preferă să umble după clientelă, din cauză că Statul nu le oferă un salariu convenabil pentru a intrà în Universitate. Este de părere a se accentuà asupra interesului pe care îl are însăşi instituţiunea Universităţii în sporirea salariilor.

D. *C. Dimitrescu-Iaşi,* rectorul Universităţii, aprobând scopul întrunirei, arată că stăruinţele sale, în toate ocaziile, au fost pentru ridicarea salariului profesorilor. Modicitatea salariului face pe mulţi profesori să caute un sprijin în alte ocupaţiuni. Eu însuşi, zice d. Rector, pentru a mă puteà susţine în viaţă, nefiind nici avocat, nici om avut, am fost silit să cumulez însărcinări deosebite. Aş fi putut să-mi consacru exclusiv tot timpul catedrei mele, dacă Statul ar fi avut prevederea să mă plătească suficient ca profesor.

Cuvintele d-lui Rector au fost cald aplaudate de asistenţi.

D. *S. Mehedinţi,* profesor la Facultatea de litere, este de părere că la cererea pentru o fixare mai raţională a salariilor, să se adaoge şi cererea de a se concede Universităţii o mai reală autonomie. Astăzi dotarea laboratoriilor se face după insistenţe şi după hatârul politicianilor; pe viitor ar fi bine ca dotarea să se facă după avizul consiliilor de facultate.

D-nii *I. Tanoviceanu,* profesor la Facultatea de drept; *N. Coculescu,* profesor la Facultatea de ştiinţe; *I. Bianu,* profesor la Facultatea de litere, *şi alţii,* propun alegerea unei comisiuni, pentru redactarea unui memoriu, în care să se cuprindă ideile desvoltate în cursul întrunirei, şi să se înainteze, atât M. S. Regelui, cât şi d-lui Prim-Ministru.

Acest memoriu va fi mai înainte citit într'o nouă adunare a colegiului universitar, care se va ţine Joi 26 cor. D. Rector va cere apoi o audienţă la Palat şi va conduce delegaţiunea profesorilor înaintea Majestăţii Sale.

Centenarul lui Frédéric Chopin

La 1 Martie st. n. s'au împlinit o sută de ani dela naşterea lui Frédéric Chopin, rafinatul prea măritor al iubirei şi al durerii — în muzică.

Pe-aiurea, pe unde se găsesc mai mulţi idolatrizatori ai paginelor lui îndurerate, s'au dat cu acest prilej festivaluri întregi închinate lui Chopin, şi interpreţi vestiţi şi-au pus tot sufletul în redarea multor opere de ale compozitorului.

Chopin e unul din marii eroi ai muzicei. Un stăpânitor de acela cari n'au sfetnici, nici hotare în care să li se mărginească puterile. Şi el sfărâmă graniţele, uită legiuirile şi leagă sufletele în acelaş fior al iubirei, al simţimântului fără seamăn care va fi cât va fi lumea.

Aceasta-i nota precumpănitoare a întregei lui opere. O exaltare a simţimântului celui mai curat omenesc, o adorare şi o necontenită punere în lumină a lui. De aceea însăşi subiectivitatea aceea, nu mai puţin caracteristică, necontenit preocupare asupra propriilor lui stări sufleteşti, îl fac să se înalţe şi mai mult, să atingă înălţimile elegiace spre care poate năzui un mare poet.

Şi în Chopin găsim întâi pe poet, în toate manifestările vieţii lui. Bolnav, atins de o boală ce trebuiă să-l nimicească de tânăr, stăpânit de tristeţa neînlăturabilă firilor închise, Chopin îşi găsea refugiul în muzică. Împreună cu o soră mai mică, ftisică ca şi el, rămâneà multă vreme ca şi pierdut, necunoscut aproape, într'un sat aproape de Polonia, unde şi-a petrecut adolescenţa.

Acolo îl cutremură primul fior al iubirei, — o patimă ce trebuià să-l stăpânească toată viaţa. Contesei Maria Wodzinska, îi închină cele mai multe lucrări şi tot ei îi dedică şi vestitul *vals în la bemol* (op. 69), cunoscut sub numele de «la valse de l'adieu».

Iubirea aceasta avù o înrâurire covârşitoare asupra lui, ca un etern motiv de înălţare. Şi când la o serată muzicală dată în palatul Marliani, întâlnì pentru întâia oară pe George Sand, strălucitoare ca o Aurorà, el avù viziunea celeilalte, a oacheşei contese poloneze, cum se simte din cele ce scrià surorilor lui.

Dar cu firea lui bolnăvicioasă, înclinat spre tăcere, spre suferinţă, rând pe rând tâlmăceà în şiragul notelor, în ritmurile îndurerate, tot ce n'ar fi putut spune la nimeni. De acì acel ton minor ce acoperă cu un fel de umbră discretă, tânguirile abia aperceptibile pentru unii, sfâşietoare pentru alţi; de aceea oricare din nocturnele lui înseamnă mai multă decât zeci şi sute de compoziţii de muzică «moderne-style»!

Simţi că te prinde întunericul şi în suflet se lasă cevà din nedesluşitul freamăt al unei nopţi înstelate; se aude cevà departe, un murmur de apă, poate un susur de frunze şi apoi cinevà cântă. E un îndrăgostit. Un cântec trist, abia o frază scurtă, repetată de două-trei ori cu diferite modulaţii, până se stinge într'un murmur nedesluşit, poate în lacrimi, poate în sunete nearticulate bine.

Şi astfel sunt toate nocturnele.

Iar în *balade* şi în acele *scherzo*, de cari abia cutează unii să se apropie, nota aceasta lirică întrece orice margeni, cucerind toate sufletele. Mult contribue la această putere de stăpânire şi fascinarea exercitată prin mijlocirea unei forme rare, atât de iubită şi atât de hulită în acelaş timp.

El nu erà din nici o şcoală — avea una mare: a durerii. Şi durerei puţin îi pasă de ce se zice, de ce se şopteşte în jurul ei; ea trebue să se mistuie până la capăt.

Aceasta face să se lămurească ori şi cine de ce ritmul turmentat al celor mai multe lucrări, cu necontenite schimbări dela o mişcare la alta, le face unora imposibilă muzica aceasta de adâncă simţire.

Sensitivitatea aceasta, datorită firei lui bolnăvicioase, şi apoi fineţa în procedeele de realizare ne aduc aminte de originea lui, francez după tată, şi în acelaşi timp de o rară putere de a rămâne cu aceiaşi pecetie de originalitate în formă dela început până la sfârşit.

Ca stăpânitor al pianului Chopin, când erà în Franţa, căutat peste tot, dând concerte, aì să-şi agonisească traiul, dincolo într'un cerc de prieteni sau într'un salon select — compozitorul descoperì, mai ales în acest fel, nota acea femenină cu care unii vor să-i confunde şi întreaga activitate de compositor.

De sigur că într'un *preludiu* sau *studiu* — un studiu de acelea, capodoperă de armonie şi poezie — Chopin puteà să-i facà pe toţi să încremenească şi, mai ales pe toate, lar *valsurile*, valsurile îl şi caracterizau într'o vreme, până într'atât nuanţa feminină, sensibilitatea lui bolnavă îi făceau pe mulţi să confunde opera cu interpretul.

Însă boala lui îl făcea şi mai drag, şi mai dorit de multe. Comparat cu Rafael de unele femei frumoase, prietene ale romancieei George Sand, Chopin nu puteà să se dea la o parte dela micile serate ce le da vestita scriitoare în castelul de la Nohant, unde era găzduit ca un prieten drag.

Într'un loc din «Histoire de ma vie» Sand spune despre prietenul ei: «simţeam pentru el un fel de adoraţie de mamă foarte adevărată, foarte puternică». Şi se înţelege că Chopin se părea că se uità pe sine şi continua lui preocupare, în înclinarea spre moarte.

Apoi o parte înviorătoare a activităţii lui sunt reminiscenţele patriei nenorocite, cântecile populare ale Poloniei. Cum le simţeà şi cum le puneà în lumină, o simte ori-cine dela primele acorduri ale ori cărei *poloneze* sau *mazurci*. La unele le-a dat atâta putere de expresie că în ritmul larg simţi desfăşurându-se nu ştiu ce efecte descriptive ce te fac să vezi adesea pe dănţuitori şi dănţuitoare şi ştofele bogate strălucind pe un fond de bogăţie de Nabab.

Dar fondul lui grozav e în durere. În ea trezeşte toate coardele sufletului lui, şi în ea se simte mare până se ridică spre acea culme a durerii, *marşul lunebru* din *sonata în si bemol minor*, numită de Schumann «Sfinxul cu surâsul îndurerat».

Şi în acest *marş funebru*, dedicat lui însuşi, Chopin a pus cea din urmă putere de încordare a sufletului în tipătul acela de agonie, asemănător cu o altă ultimă putere de expresie a durerii, aria din «Beatrice di Tenda» de Bellini, pe care i-a cântat-o lui Chopin, la căpătâi, în ultimele clipe, o altă idolatrizatoare a lui, Contesa Delfina Potoca.

Şi nota cealaltă, patriotismul ce l'a încălzit până la sfârşit o găsim şi la moartea compozitorului întâmplată la Paris, când el a mai cerut să-i puie în coşciug şi o mână de pământ dată de prietenele lui când îşi părăsise patria.

Se înţelege deci că pentru un compozitor atât de mare şi care a răuşit să exprime mai puternic supremaţia durerii, un veac de suferinţe şi dureri ale omenirii întregi e cea mai mare sărbătorire ce se poate face slăvitorului durerii.

BARBU LĂUTARU.

CESTIUNI ACTUALE

EREZIA ŞI DEZORDINEA IN MUNCA ROMÂNEASCĂ

I

De doi ani de zile nu se vorbeşte decât de reforme şi iar de reforme. S'au făcut legi nouă, s'au modificat cele vechi, altele se croesc acum. Toate, e drept, cu dorinţa de a se pune mai multă socoteală şi mai multă dreptate în rostul lucrărilor româneşti.

Când îţi propui însă să lupţi pentru un scop însemnat, ştiind că realizarea lui cere şi timp şi răbdare, e necesar să-ţi faci un examen de conştiinţă, ca să-ţi lămureşti bine ideile, cercetând din nou lucrurile şi împrejurările ce de aproape sau de departe sunt în legătură cu acel scop.

Nu e de ajuns să spui «îmi fac datoria în conştiinţă», mai trebue de gândit dacă nu sunt şi erori în acea conştiinţă. In secolii trecuţi o sumă de oameni, luându-şi asupra de a curăţi lumea de ceeace pe vremuri se numeà o erezie, pornesc un şir de persecuţiuni în potriva semenilor lor, mergând până chiar a-i arde de vii, convinşi fiind că dacă lucrează astfel, ei îşi împlinesc o datorie de conştiinţă. Nu mai departe decât acum 14 sau 15 ani, primul cetăţean al Franţei, omul cel mai cinstit, apărătorul cel mai leal al constituţiei şi legalităţei, expiră sub lovitura de pumnal a unor idealişti. Sady Carnot, preşedintele republicei franceze, cade victima anarhiştilor. Şi doar această sectă are un ideal, ea vrea dreptatea şi egalitatea cea mai perfectă şi cu toate acestea, pentru a-şi astâmpărà setea ei de ideal, varsă sângele cel mai nevinovat din Franţa! Iată, dar, că adesea putem fi înşelaţi prin ceeace se numeşte «vocea conştiinţei», când această conştiinţă nu este supusă unei serioase cercetări.

In orice chestiune socială mai ales, unde vin în conflict tot soiul de interese, nu e îngăduit să se lucreze fără un studiu amănunţit al împrejurărilor, al stării de lucru în cauză. Un deputat, zice cu multă dreptate Eugène Véron undevà în cursul său de morală, — un deputat, care este chemat să se pronunţe asupra unei chestiuni de economie socială şi care prin votul său poate face fericirea sau nenorocirea unui mare număr de oameni, n'are dreptul să nu studieze ştiinţa privitoare la soluţia trebuincioasă, mulţumindu-se numai cu soluţia dictată de vocea conştiinţei. După cum unui medic nu-i este ertat să dea consultaţiuni, fără ca mai înainte să fi făcut studii serioase, tot aşà nimănui nu-i este ertat să propună sau să introducă reforme nouă, judecând lucrurile în mod pripit, numai după ceeace este mai izbitor la suprafaţă.

Aceste reflexiuni îmi sunt sugerate de atitudinea pe care au avut-o în Cameră, anul trecut, unii dintre tinerii deputaţi poporanişti moldoveni, ca d. Sasu de pildă, cari, prin eşiri asidue, cu rost şi fără rost, împotriva marilor proprietari — chiar când chestiunea la ordinea zilei erà cu totul de o altă natură — stăruiau să explice reaua stare a sătenilor numai şi numai prin lipsa de pământ, închipuindu-şi, ca sătenii înşişi, că dacă aceştia vor aveà două-trei pogoane mai mult, de îndată vor fi de două trei ori mai fericiţi. Pentru această greşită credinţă nu găsim răspuns mai potrivit, decât acel ce se desprinde din următoarele rânduri ale d-lui A. D. Xenopol:

«Se crede în deobşte, că ceeace lipseşte ţăranului, pentru a trăi în bune condiţiuni este pământul; că dacă fiecare sătean ar aveà o întindere de loc de arat şi de loc de păşunat şi de fâneţ, pentru vitele lui, el ar trăi fericit. Noi credem că această părere este greşită din rădăcină, şi că ceeace trebue ţăranului nu este atât pământ în proprietate, cât condiţii mai bune, pentru a se puteà folosì de pământurile proprietăţii mari... Trebue să ne convingem de un adevăr netăgăduit, că este cu neputinţă ca toţi locuitorii acestei ţări să aibă pământ...Statul nu poate intervenì, pentru a îmbogăţì în chip pozitiv pe cinevà; căci atunci ne întrebăm, dacă socialismul de stat este împins până acolo, ca să procure ţăranilor pământ, deci capitalul din care ei trăesc, pentru ce nu s'ar simţì el îndatorat de a procurà şi tuturor meseriaşilor capitalul trebuitor pentru a face cu putinţă exploatarea muncii lor? Căci noi nu vedem nici o deosebire într'un om din straturile de jos, care îşi trage hrana din brazdă, şi unul din aceleaşi straturi, care'şi agoniseşte traiul din ac sau sulă.

«Noi suntem deci absolut contra oricărui sistem care ar tinde a se procurà ţăranului pământ din partea statului. Şi să se bage bine de seamă la primejdia cumplită, în care se aruncă de bună voe statul nostru, când deprinde pe ţăran cu ideia că el are ***dreptul de a cere dela stat pământ.*** Această idee se va înrădăcinà din ce în ce mai mult, cu cât punerea ei în practică se va fi repetat de mai multe ori, în cât ea se va întărì cu cât se vor îngustà latifundiile ţării şi, după ce acestea toate vor fi înghiţite, ţăranii ce nu vor mai găsì pământ la proprietarii mari, vor cere dela stat să despoaie pe ţăranii ce vor aveà, spre a dà celor ce nu vor aveà, şi aşà societatea românească va fi supusă a sfârşì prin un ***bellum omnium contra omnes***, în care se va prăbuşì şi ea, şi statul ce o întrupează[1])».

Doresc ca intenţiunea mea să nu fie interpretată greşit. Departe de mine ideea că nu ar fi nimic de făcut în direcţia aceasta, ţiu însă să stabilesc că părerea, împărtăşită de mulţi, cum că răul provine numai şi numai din lipsa de pământ, este o erezie de felul celora despre care am vorbit mai sus, şi care ar trebuì să înceteze odată, pentru a nu se aduce stânjeniri dăunătoare altor măsuri, cu mult mai bune, mai sigure şi mai folositoare.

La noi este cevà mai mult decât o chestiune de repartiţie echitabilă a proprietăţii, mai mult decât o chestiune de bună justiţie. La noi este şi o chestiune de psihologie omenească. Inainte de orice avem nevoe de anumite însuşiri, cari nu se dobândesc într'o zi sau în câteva luni, ca spicul în lanurile de grâu, — însuşiri cari, de bună seamă, nu vor puteà să răsară din pământ, cì numai dintr'o organizare şi sistematizare temeinică a muncei româneşti.

---

1) A. D. Xenopol. Mijloacele de îndreptare ale stării ţărănimei.

II

Pentru a ne adaptà organizaţii economice a occidentului, trebue să ne deprindem în prima linie a preţuì şi a înţelege ceeace însemnează: stăruinţa la muncă, economia timpului şi economia banului. In alte ţări, cum e de pildă în Germania, suprafaţa pământului cultivabil este împărţită cu o regularitate geometrică. Acolo zilele de muncă sunt măsurate şi exacte, fiecare oră avându-şi destinaţia sa. Acelei economii de spaţiu care se observă pe suprafaţa pământului, îi corespunde o economie de timp, tot atât de reală, deşì nu o putem vedeà. Zi după zi munca poporului german urmează un puls regulat şi vecinic neîntrerupt. El ştie preţuì timpul cum ştie preţuì şi suprafaţa cultivabilă a pământului. La noi dimpotrivă.

«Intre zilele de muncă ale Românului, zice d. Rădulescu-Motru, se întind lungi perioade de odihnă sărbătorească, momente risipite din belşug. Noi suntem capriţioşi cu timpul, cum suntem şi cu suprafaţa pământului. Un moment de aşteptare ne exasperează şi ne scoate din răbdări, dar ne împăcăm prea bine cu o nepăsare de câteva luni. Suntem totdeauna grăbiţi, dar şi totdeauna inexacţi. Muncitorul nostru agricol se oboseşte îndată ce-l constrângi la o prea riguroasă disciplină. Lui îi place ritmul neregulat, pe care îl găsim în viaţa omului primitiv; zilele cu muncă din greu, urmate apoi cu lungi pauze de sărbătoare; încordare cât de tare, numai nu continuă.

«La noi munca este, negreşit, dar este nedesciplinată. In noi trăeşte încă sufletul strămoşilor păstori şi agricultori primitivi, suflet care se agită câteva luni pe an şi hibernează în tot restul timpului. Suntem capabili de orice virtute întru cât pentru ea nu ni se cere o persistenţă prea îndelungată..... Cultura apusului însă, cere o muncă uniformă, disciplinată iar nu întreruptă şi capricioasă. Indivizii cari compun societăţile culte, sunt unităţi economice formate la disciplina muncii uniforme, prelungită [1])».

Cu alte cuvinte, pricina relelor de care sufere poporul nostru nu stă numai în regimul economic, în regimul actual al proprietăţii, ci mai mult în lipsurile naturei omeneşti a noastră, în structura sufletului nostru, pe care ni l-a hărăzit ereditatea şi împrejurările grele prin care am trecut. Aceste împrejurări sunt multiple şi adânci. Unele foarte vechi, care sunt legate de istorie şi de trecutul acestei ţări, altele care rezultă din vitiile organizaţiunei administrative şi judiciare, altele de ordin economic, altele în sfârşit de ordin intelectual şi moral.

Noi nu am avut o dezvoltare lentă şi progresivă, o dezvoltare care să fi eşit din continuitatea regulată a sforţărilor. Sforţările noastre au fost mari, vii; dar intermitente, şi fără unitate. Alte popoare, deşì mai puţin inteligente, ne-au întrecut cu mult, pentrucă au lucrat încet şi sistematic. Nouă ni s'ar puteà aplicà fabula cu broasca şi epurele. Broasca cu mersul ei greoi dar neîntrerupt, a ajuns la ţel înaintea epurelui, care prea mult şi-a perdut vremea sărind zburdalnic pe alăturea drumului. Progresul desăvârşit dintr'o epocă anumită nu se poate dobândì în mod efectiv, decât dacă a trecut prin toate stările succesive ale dezvoltării sale, stări neapărat trebuincioase pentru formarea caracterului, a spiritului, a judecăţii, a deprinderilor.

Noi am procedat prin salturi şi nu prin mers cumpănit, — de aceea, se vede, broaştele ne-au lăsat în urmă. Guvernanţii noştrii, totdeauna grăbiţi, au luat-o razna cu reformele şi nu s'au interesat să vadă dacă poporul într'adevăr poate să-i urmeze. Trebuià să păşească mai încet, dar să se ocupe mai serios şi mai stăruitor de popor, ca să-l înveţe să umble singur. Ei s'au mulţumit numai, să-i arunce câte o lege cu caracter protecţionist şi umanitar, după cum arunci o prăjitură unui copil nătâng, ca să-l împaci. Dacă legea e bine aplicată sau îi prieşte, puţin importă, — destul că e frumoasă şi cu colorit modern.

După 40 de ani şi mai bine de viaţă constituţională, ţăranul român încă nu are o conştiinţă lămurită despre drepturile lui şi prin urmare despre datoriile lui. El crede în puterea absolută, care poate totul, şi nu se închină decât înaintea ei. Şi dacă această putere nu se simte sau se simte mai puţin, el îşi închipue că e neputincioasă şi atunci, firesţe, e slobod să facă orice.

Guvernanţii noştri au mai mărit astfel răul ereditar de care suferim: indolenţa şi nepăsarea. Intervenţia intempestivă a statului şi mai cu seamă modul cum s'a făcut această intervenţie, a omorât orice spontaneetate publică. Statul este considerat astăzi ca un tutore indispensabil şi foarte comod, zeul distribuitor al binelui şi răului. Lumea aşteaptă acum dela dânsul soluţii pentru orice problemă şi balsam pentru orice suferinţă. Abdicându-se totul în mâinile lui, caracterele s'au micşorat, individualităţile s'au şters, iniţiativa a dispărut, stabilindu-se astfel parcă un fel de autorizaţie oficială a inacţiunei şi nepăsării.

Şi răul este cu atât mai mare, că nepăsarea aceasta a pătruns până în straturile cele mai adânci ale poporului. Ţăranul nostru de pildă, dăinueşte într'o continuă aşteptare, aşteptare pasivă, demoralizătoare. Fără conducători pricepuţi, fără mijloace îndestulătoare pentru a-şi întrebuinţà timpul, el aşteaptă îndreptarea cu braţele încrucişate, visează o lume mai bună şi ia visul drept realitate. Işi închipue că întâmplarea, că mersul obişnuit al lucrurilor îi va schimbà starea, fără ca să mai fie nevoe să deà din mâini, să se mişte. In viaţă, însă, nimic nu se poate dobândì fără luptă. Spania şi Olanda ne dau o pildă instructivă, de ceeace poate energia unui popor, când face uz înţelept de energia sa.

Agricultura Spaniei, pe vremea Maurilor, erà admirabilă Acest popor harnic, perseverent şi sobru a făcut din pământul sterp al Spaniei un pământ productiv, pentrucă a introdus irigaţia şi l-a cultivat sistematic. După ce Maurii sunt alungaţi, cele două Castilii şi regatul Cordovei cad în ruine, iar peste câmpiille irigate şi fertile de altă dată se întinde uscăciunea cea mai grozavă. «Mănăstirile, zice Bouchardat, se înmulţesc cu «miile şi întind peste regat sterilitatea mistică a Teba-«idei; călugării devin părinţii deşertului. Iată ce a fă-

1) C. Rădulescu-Motru. Cultura Română şi Politicianismul.

«cut lenea din cea mai frumoasă țară din lume, care a «avut la îndemâna sa tot aurul pământului».

N'am trecut oare și noi prin asemenea triste clipe?

În anul 1864 sătenii primesc câte o bucată de pământ pentru a o posedà în plină propietate. De cum a fost liber, descărcat de muncă față de propietar, de cum a fost liber de a-și conduce munca așà cum va voì, țăranul a renunțat de a mai lucrà stăruitor, astfel că anul următor 1865, a fost un an de mizerie și atât de rău, în cât marii liberali, cari lucraseră pentru împropietărire și abolirea clacei, se văd nevoiți să treacă peste principiile lor liberale, decretând obligativitatea muncii.

În opoziție cu cele ce s'au întâmplat la noi și în Spania, se poate aduce exemplul Olandei. Poporul olandez, prin hărnicia lui îndelungată și stăruitoare a reușit să răpună oceanul, alungându-i valurile și cucerindu-i fundul, pe care l-a alipit de pământul țării mame, Cu alte cuvinte a făcut să iasă binele din rău, bogăția din nisipul sterp, pâine din mlaștinile omorâtoare.

Tot așà se cuceresc și bunurile sufletești, numai printr'o ungă și continuă sforțare. Dacă încercările de până acum, deși pornite dintr'o reală dragoste pentru sătean, n'au reușit pe deplin, pricina este că am judecat și noi ca țăranii, cari nu cer decât pământ, închipuindu-ne că soarta lor se va schimbà ca prin minune, îndată ce vor aveà un petec de moșie.

III

Relele de care suferim le recunoaștem negreșit cu toții; partea grea însă este să găsim mijloacele pentru a le puteà stârpì sau micșorà. Cum să începem? Ce concesiuni trebuesc făcute? Prin ce măsuri și ce prefaceri sociale? Prin care înțelegere împăciuitoare a celor ce vor să lucreze pentru ridicarca neamului?

În prima linie trebue că ne gândim că țăranii noștri n'au din nenorocire cultură. Ei n'au virtutea cea mare a solidarității. Ei nu înțeleg încă pe ce lume sunt. Ei nu pot face planuri și nu pot luptà pașnic, sistematic la îndeplinirea lor. N'au fost un factor timp de aproape patru sute de ani, și nu pot fi imediat, ori cât am dorì.

Prin cultura unui popor însă, nu trebue să înțelegem numai instrucția lui propiu zisă, cì și anumite deprinderi, mai mult sau maì puțin potrivite cu împrejurările unde e sortit să trăească. Instrucția singură, dacă nu este cu socoteală dată, poate face mai mult rău decât bine. Doleanțele americanilor pot fi de mare folos în privința aceasta. O revistă franceză arată deslușit urmările păgubitoare ale învățământului primar și mijlociu răspândit fără nici o măsură și chibzuială în păturile de jos ale Statelor-Unite:

«Cătunele au rămas pustii, lucrul câmpului e părăsit — lumea năvălește cu grămada la oraș, unde o chiamă ispita la un trai mai lesnicios; meseria, munca trupească e lăsată pe seama Chinezilor sau a imigranților din Europa... Binefacerile școlii ajung niște adevărate primejdii sociale și economice; toți năzue mai sus, iar din cumplita înghesuială a mulțimilor, care apucă drumul înălțării, nu răzbesc niciodată oameni cu desăvârșită pregătire. Lupta pentru acest nou soi de biruință este cea mai nedreaptă. Un singur mijloc de tămăduire se arată: împuținarea cunoștințelor netrebuincioase pentru viață, trezirea laturei practice, a dorului de muncă și abaterea celor neînzestrați pe alte căi decât învățătura cu ori ce preț [1])».

Cu alte cuvinte, instrucția primară trebue să aibă un caracter imediat și hotărît practic. Fără îndoială că fiecare copil, când pune piciorul în școală, are dreptul să aspire la cele mai înalte trepte sociale, pe cari i le poate dà instrucția și capacitatea lui, în țara unde trăește. Dar inteligențile nu sunt nici egale și nici asemenea, — ar fi o absurditate să îndemnăm pe toți, de o potrivă, spre școlile superioare existente. În drumul învățământului trebuesc stabilite diferite și variate popasuri, la cari să se oprească copiii ce nu pot merge mai departe.

Invățătorii cu deosebire, ar trebuì să pună o cât mai severă prudență în recomandațiunile lor, ca să nu redeștepte dorinți nepotrivite cu aptitudinile. Unde însă hărnicia acestora, ar puteà să se aplice cu toată aprinderea și spre cel mai mare folos al populației rurale, este în dezvoltarea și cultivarea aptitudinilor manuale. A deprinde pe copii să se servească de mâinile lor pentru facerea nenumăratelor obiecte de prima necesitate, înseamnă a le dà o zestre sigură, pentru toată viața, care-i va scăpà de unele grele nevoi; înseamnă în acelaș timp, a le sădì în suflet un izvor de mulțumire și de înaltă moralitate. Căci obișnuința de a lucrà, de a lucrà regulat, va îndepărtà urâtul, lenevirea și plictiseala, îi va ferì de multe ispitiri rele, abătându-i dela alcoolism și dela toate acele nenumărate vițiuri, cari roesc amenințătoare în jurul trândăviei îndelungate.

Nu sunt decât vre-o trei ani dela punerea în aplicare a legii congregațiilor în Franța, și astăzi această țară numără peste 2000 de preoți producători. Pierzând siguranța situațiunei materiale, a sprijinului oficial, preoții catolici, pe cari contele de Mun îi îndemnà să trăească din elimozina drept credincioșilor, au văzut, se pare, cât de puțin vrednică e o asemenea existență — și probabil cât de puțin rentabilă — și astăzi acei 2000 de preoți fabrică miere, fac ciorapi, pălării, pictează, gravează, împletesc, fiecare după înclinarea și aptitudinile sale. Muncind astfel pentru a-și câștigà existența, demnitatea și ascendentul moral, ei se apropie mai mult de D-zeu, de un ideal de bine, de frumos și de dreptate.

Noi în deosebi trebue să avem în vedere nu atât folosul material, câștigul concret, văzut și pipăit, cât mai cu seamă regenerarea care izvorăște din munca organizată și intrată în deprinderi. «Trândăvia, zice Labruyère, ne obosește mai repede decât munca; prin ea străbate urâtul în lume». Urâtul, lâncezeala, acea stagnare morală apăsătoare în care cade omul fără ocupație, este una din cele mai grele poveri ale vieții noastre. Neocupația ne torturează sufletul, ne dezgustă, ne stinge orice speranță și ne seacă energia. «N'am «găsit, în tot regnul animal, zice Cuvier, o specie, o «clasă, o familie, care să mă înspăimânte atât, ca nu«meroasa familie a trândavilor».

Dacă legăm aceste observații de faptul că săteanul nostru stă neocupat aproape o jumătate de an, putem

1) Revue internationale de l'Enseignement. Janvier 1909.

lesne înțelege, cât este el de expus la invazia viţiurilor. Când noi cerem să se dea cea mai mare atenție lucrului manual, o facem, încă odată, nu atât pentru câștigul material ce ar rezultà, cât mai cu seamă în vederea deprinderei săteanului de a face cevà, de a nu stà în neacțiune, de a-l feri de plictiseală, de urât, de a-i pune în sfârșit la îndemână un derivativ puternic, care să-l împedice de a-și pervertì caracterul și pornirile lui bune.

Toate aceste lucruri privesc mai mult direcția care trebue dată în școala elementară. Ce facem însă cu restul populațiunii, cu acea massă incultă care cere să trăiască și nu știe cum? La o schimbare în bine, mai pronunțată și repede nu ne putem aşteptà, pentrucă nu avem destule elemente destoinice și mai cu seamă devotate, cari să iasă din sfera discuțiunilor și să se apuce de lucru, de lucru serios, hotărît, cu gândul de a învinge toate greutățile și de a merge până la capăt.

Inainte de orice, trebue trezit spiritul de asociațiune. Caracteristica luptei în societatea modernă stă în războiul dintre muncă și capital. In fața capitalului, care este o acumulare, munca se organizează, se acumulează și ea prin legături reciproce, prin asociațiuni; la trusturile capitaliștilor se răspunde cu asociațiunile muncitorilor. Dar aceste două mari forțe: munca și capitalul, sunt deopotrivă de trebuincioase societății; mai curând sau mai târziu, prin o evoluție firească a împrejurărilor, prin concesiuni reciproce, trebue să se ajungă la un acord. Astfel fiind lucrurile, urmează de la sine că și noi suntem ținuți să ne punem în mișcare, să organizăm munca prin ajutorul societăților cooperative, adică prin întovărășirea indiviziilor în vederea unei întreprinderi industriale, comerciale sau agricole.

Pentru lămurirea acestei chestiuni aș puteà să intru în dezvoltări mai amănunțite, aș puteà de pildă să iau în cercetare două cooperative din lumea apusului, una care a reușit și alta care a decăzut, să analizez împrejurările, pricinile cari au hotărît despre soarta uneia și alteia, ca să tragem învățăminte folositoare pentru noi. Această cercetare însă, ar depăși cadrul ce ne-am propus în articolul de față, intențiunea noastră fiind de a lămurì mai mult fața morală a problemei.

Asociațiunea într'adevăr, dacă e liber consimțită, dezvoltă spiritul de disciplină, de ascultare și învederează tuturor, prin rezultate concrete, ce mare valoare are munca, când se face regulat și cu forțe unite. Asociațiunea are nevoe de pace. Turburările o neliniștesc, căci ele întrerup condițiunile normale ale muncei pentru ani de zile, determinând greutăți enorme, care se vor resfrânge toate asupra propriilor ei membrii. Munca în comun este prin urmare o sămânță de pace socială, legătură care apropie pe individ de individ, pe oameni de oameni, făcându-i să se cunoască mai bine, să se compătimească mai sincer, să se iubească și să se ajute mai mult.

IV

Indrumările indicate aci în linii generale, presupun o sumă de alte mici amănunte, asupra cărora e inutil să mai stăruim, pentrucă nu ele hotărăsc, ci oamenii cari sunt chemați a le aplicà. La ce servesc oare poveţele când nimeni nu te ascultă? Ce poate o lege bună, dacă însuși autorul ei o calcă? Ce poate o lege bună, dacă nu e cu pricepere tradusă în fapt? Cercurile culturale dela sate bunioară, cari funcționează de mai mulți ani de zile, de vre-o 7—8 dacă nu mă înșel —încă n'au reușit să capete un caracter practic, apropiat de nevoile imediate ale săteanului, n'au reușit să ajungă a fi un povățuitor imparțial, cuminte și pe înțelesul tuturor. Ele de fapt nu sunt decât niște imitațiuni puțin reușite după ateneele de provincie, unde se vorbește pretențios, prolix, confuz, despre câte în lună și în soare.

Mai folositoare decât conferințele acestea ar fi fost credem noi, pildile celor ce stau în fruntea culturei noastre dela sate. Pilda, exemplul, este un puternic mijloc de deșteptare, mai puternic decât povața, decât logica chiar. Un precept nu are totdeauna putere hotărîtoare asupra voinței, pentrucă preceptul este mai mult sau mai puțin o abstracțiune, care poate fi uitată, discutată sau pusă la îndoială, pe câtă vreme într'un exemplu viața însăși ne vorbește. Când preceptul se înfățișează sub forma unui fapt concret, văzut, realizat în practică el convinge orice rezistență și se impune mai hotărîtor ca normă de conduită. Fenomenul, fără îndoială, își găsește explicația în instinctul de imitație care a determinat mai toate transformările însemnate ale omului. Copilul mic imită pe cel mai mare, acesta pe adolescent, adolescentul pe omul format, și omul format pe cutare individ, vecin, prieten sau chiar neprieten căruia ar dori să-i seamene.

Cele mai frumoase și mai înțelepte poveţe rămân negreșit zadarnice, dacă viața celui care le propune nu este un exemplu doveditor despre sinceritatea și eficacitatea lor. De acea, în ceeace privește viața dela țară, învățătorul n'ar trebui să se mulțumească a fi numai omul cel mai cult din sat, dar și cel mai cinstit, cel mai cumpătat și în acelaș timp cel mai prevăzător. În jurul său ar puteà grupà cu încetul cât mai mulți inși cu cari să formeze un fel de elită a satului,—elită însă care să împărtășească neprefăcut durerile poporului în mijlocul căruia trăește, binevoitoare, miloasă, aplecată a-i deslușì tot mai lămurit, la adăpostul păcii și pe calea prieteniei, conștiința lui de neam și adevăratele nevoi. Atunci va înțelege și el ce înseamnă economia, prevederea, ce înseamnă energia și tăria de suflet, unicile însușiri în putință de a-l face stăpânul destinului lui.

Ne trebuesc centre de cultură și de dreptate. Lumina nu vine de-adreptul din văzduhul inform, ci dela minunații sori răspândiți în nesfârșirea lui. Ne trebuesc centre de cultură și de dreptate multe, multe, de unde să radieze o viață mai senină, privelişti mai înălțătoare.

Dacă n'am prins îndemn în trecut din judecata noastră proprie, să-l prindem acum cel puțin din răutatea vremii și din primejdia prin care am trecut. Să nu mai aşteptăm îngânduraţi bunătățile zilei de mâine, cari singure, dela sine, nu vor sosì niciodată, ci să pornim stăruitor la muncă, la treabă cinstită, spre organizarea forțelor și sistematizarea temeinică a muncii. Numai așà ne vom susține la suprafață în vârtejul nebun al vieții.

N. Em. Teohari

AVEM NOI ADEVĂRAŢI INTELECTUALI?

Domnii membri a *Societăţii intelectualilor din România*, să mă ierte că pun această întrebare! Cu toate întrunirile pe care această societate le ţine, şi cu toată deasa întrebuinţare a termenului de intelectual, în cursul vieţei noastre sociale, eu am ajuns totuşi la convingerea că *adevăraţi* intelectuali nu prea avem mulţi. Şi mă plâng, mai ales, că nu prea avem mulţi în rândurile gazetarilor, unde intelectualii ar trebui să fie în majoritate.

Ce înseamnă a fi un intelectual?

A fi un om care întrebuinţează funcţiunile inteligenţii nu este de ajuns, fiindcă atunci toţi oamenii sunt intelectuali. Calitatea de «intelectual» decurge din o anumită atitudine a voinţei pe care o au unii oameni în deosebitele ocaziuni ale vieţii; atitudine, ce contrastează cu alte atitudini cunoscute. Omul practic este influenţat în judecata sa de interesele practice şi judecata lui poate fi definită ca o adaptare la aceste interese. Pentru a ajunge la adaptarea voită de el, omul practic are nevoe de concursul inteligenţii şi încă de concursul unei inteligenţe vii, fără ca el cu toate acestea să devină un intelectual. Şi în rândul oamenilor practici sunt în genere toţi profesioniştii, întru cât ei se mărginesc a aplică cu profit cunoştinţele lor profesionale. Un preot, bunioară, nu este un intelectual prin faptul că citeşte zilnic în cărţile sfinte, fiindcă intelectualitatea lui este aservită unui scop dinainte stabilit şi care nu se poate schimbă după logica argumentelor raţionale. Tot aşà şi advocatul, şi medicul şi chiar profesorul, etc. Toţi aceşti profesionişti cultivă intelectualitatea, dar ei nu sunt, propriu zis, adevăraţi intelectuali; căci atitudinea voinţei lor este hotărîtă de alte motive decât cele intelectuale. Pentru susţinerea unei păreri *inoportune*, deşi bazată pe adevăr, rare ori vreunul dintre aceşti profesionişti ar riscà poziţia sau reputaţia lor câştigată. Gesturile frumoase şi generoase, dar *inoportune*, nu sunt în obiceiul acestor profesionişti, care de altmintrelea practică exerciţiul intelectualităţii pe o scară foarte întinsă.

Intelectualul adevărat, nu cunoaşte interesul profesiunei, ci numai pe acela al adevărului, şi anume interesul adevărului *care acum este să se găsească*... Profesionistul se acomodează cu logica adevărurilor găsite, dar nu şi cu acea a adevărurilor cari acum sunt să se găsească. Pentru aceste adevăruri el are o atitudine expectativă, şi care se traduce adesea ori printr'un gest de negaţiune.

Intelectualul se precipită în calea ideilor noi; în tot cazul, el pândeşte apariţia acestora... Celălalt, profesionistul aşteaptă cu linişte ca ideile noi să se mai învechiască puţin pentru a se clarificà mai bine.

Din această deosebire de atitudine decurg câtevà consecinţe importante.

Între intelectuali este mai puţină solidaritate ca între ceilalţi oameni inteligenţi, căci adevărul, în curs de a fi găsit, oferă numeroase perspective şi prin urmare felurite concepţiuni, cari pot fi adoptate fiecare în parte de către intelectualii care îl urmăresc; pe când adevărul găsit şi bine stabilit este pentru toţi ceilalţi cam acelaş. Intelectualii găsesc în fiecare perspectivă nouă un motiv de atitudine personală, pe când ceilalţi, inteligenţi şi ei negreşit, găsesc în fiecare perspectivă nouă un scrupul de conştiinţă care le impune o înţeleaptă rezervă.

Apoi manifestările intelectualilor, pe lângă că sunt mai personale, sunt şi mai vii, adică mai spontane. Atitudinea binevoitoare pe care o au ei faţă de ideile noi, scurtează durata de care are nevoie judecata lor pentru ca să se exprime. Voinţa intelectualului nu cere răgaz pentru a se pune în acord cu interese de... ordine superioară; ea este mai repede fiindcă este mai sinceră. Din această cauză, pretutindeni aiurea, manifestările intelectualilor sunt urmărite cu multă curiozitate.

Intelectualii noştrii! Unde sunt oare manifestările lor?

Le caut în deşert în atâtea ocaziuni.

Se joacă o nouă piesă la teatru: ocaziune de a se manifestà personalitatea şi vioiciunea judecăţii intelectualilor. Ce decepţie! Intelectualii noştri vin în teatru cu o atitudine suggerată de acasă de alte interese.

Apare o scriere nouă şi aştepţi recenzia intelectualului. Recensia, care se produce, este a profesionistului care laudă şi critică din ordine superioare.

Un om politic ţine un discurs sau scrie un articol! Intelectualii răspund *în cor*, aplaudând, sau batjocorind.

Unde sunt intelectuali? La această întrebare, mi s'a răspuns odată de un ziarist: intelectuali sunt, dar ei sunt fără curaj, şi de aceea nu se manifestă.

Intelectuali fără curaj! Posibil şi aceasta. Câte nu sunt posibile în ţara noastră! Dar atunci se impune să adoptăm un termin nou pentru acest gen de intelectuali. S'a propus de un om de spirit, şi eu aprob să le zicem *proprietari de idei*; fiindcă în psihologia proprietarului, dela noi întâlnim prea adesea curajul înlocuit prin fanfaronadă. Această analogie, stabilită prin asemănarea de nume, poate că va aveà şi urmări bune pentru proprietarii de idei: ei vor fi cuprinşi în aceleaşi legi de protecţiune naţională. Dar o singură deosebire va rămâne totuşi între cele două feluri de proprietari: proprietarii de idei, dela noi, nu vor cere nici odată înfiinţarea cadastrului, căci aceasta ar însemnà sfârşitul lor.

C. RĂDULESCU MOTRU.

BIBLIOGRAFIE

L. Tolstoi, Revoluţionarii. Traducere de P. Ionescu. Biblioteca nouă. Librăria nouă Buc. 1909.

G. P. Grinzescu, Contribuţiuni la flora judeţului Neamţ. Plante recoltate pe muntele Măgura. Buc. 1908.

G. T. Negruzzi, Hotărnicia izlazurilor comunale şi harta Ţărei. Studiu şi răspuns d-lui General Brătianu. Buc. 1909.

* * *

A apărut

Puterea Sufletească

PARTEA III-A

CULTURA. PUTERILE SOCIALE

DE

C. RĂDULESCU-MOTRU

Preţul lei 3,50

Cu această fascicolă se termină lucrarea: *Puterea Sufletească.*
Preţul celor trei fascicole este **lei 12.** Abonaţii *Noii Reviste Român* au o scădere de 25% din acest preţ, când lucrarea se va procură direct prin *administraţia revistei.*

ŞTIINŢE SOCIALE

PSIHOLOGIA PREJUDECĂŢILOR

Acela care se încumetează să cerceteze cu nepărtinire felul de a gândi al oamenilor din zilele noastre, este isbit de numărul cel mare de prejudecăţi de care e stăpânită gândirea contimporanilor noştri.

Ce este prejudecata? — Este o judecată greşită pe care cineva *perzistă* să o menţină cu toate că i se dovedeşte cu argumente falşitatea ei. Prejudecata aşà dar nu e tot una cu eroarea. Căci eroarea e o părere greşită pe care o schimbăm îndată ce ni se dau argumente temeinice. Dimpotrivă, prejudecata devine cu atât mai perzistentă cu cât se grămădesc probele raţionale în contra ei. Ba chiar este caracteristic celor stăpâniţi de prejudecăţi că atunci când li se repetă cu oarecare insistenţă că au judecata falşificată, ei răspund cu eşiri violente sau chiar brutale. Omul dominat de o prejudecată are iluzia că judecăţile sale sunt libere de orice înrâurire neraţională. Ca să întrebuinţăm o o expresie de logică, vom spune că orice prejudecată e o eroare; nu orice eroare însă e o prejudecată. Care sunt acuma cauzele acelei persistenţe care transformă eroarea în prejudecată? Cauzele sunt numeroase. Cele mai însemnate însă sunt trei: *interesul, puterea tradiţiei* şi *puterea obicinuinţei.* Uneori fireşte, aceste cauze pot lucrà împreună.

Pentru a înţelege procesul psihic al prejudecăţilor, să arătăm în câteva cuvinte mecanismul nostru sufletesc.

Sufletul nostru e compus: din elemente de *voinţă*— instincte, tendinţe, interese, pasiuni—; din *sentimente* şi din elemente de *cugetare.*

Dintre acestea cele mai primitive şi cele mai puternice sunt elementele de voinţă. Sentimentele şi cugetarea se desvoltă în urmă şi subt dependenţa voinţei. Numai în fazele înaintate de cultură ele reuşesc să se libereze de voinţă şi să se manifeste independent de ea: sentimentele în artă şi cugetarea în ştiinţă. Ceeace caracterizează o adevărată stare de cultură este subordonarea voinţei raţiunii.

Cum însă natura nu face salturi ci progresează printr'o evoluţie lentă şi cum nu toate popoarele se găsesc în aceeaşi fază a evoluţiei, este firesc că la un moment dat al istoriei să găsim în omenire popoare cu aspecte sufleteşti deosebite: unele conduse mai mult de instincte, altele mai mult de raţiune.

Acelaşi lucru îl întâlnim şi în lăuntrul unui aceluiaş popor. Sunt indivizi înaintaţi în cultură, conduşi de intelect şi indivizi rămaşi înapoi a căror minte e încă sclava intereselor şi pasiunilor. Se întâmplă chiar unui singur om, ca unele momente în viaţa sa, fiind stăpânit de o pasiune, raţiunea sa să nu mai judece după criterii obiective ci aşà cum îi dictează pasiunea. Asemenea «recăderi» sunt semnul unui caracter şubred, Adevăratul om cult îşi armonizează în aşà chip sufletul său, ca oricând raţiunea lui să-şi păstreze libertatea, judecând în totdeauna independent de voinţă.

Acum vom înţelege ce se întâmplă la cei ce sunt stăpâniţi de prejudecăţi din cauza vreunui *interes.*

Omul care are să judece pe un altul faţă de care e dominat de o pasiune,—simpatie sau antipatie—va judecà nu după calităţile obiective ale aceluia pe care are să-l judece ci după direcţia propriei sale pasiuni. Va vedeà numai calităţi şi valori deosebite la acela ce îi e simpatic şi va vedea numai defecte şi motive de dispreţ la acela ce îi e antipatic, fără ca aceste judecăţi să corespundă realităţii. Oricât realitatea faptelor ar fi contrarie părerilor sale şi oricât i s'ar demonstra eroarea sa, el va perzista în judecata sa falşă. Elementul de voinţă care e la baza judecăţei falşe e aceeace o transformă în prejudecată şi împedică inlocuirea ei printr'o judecată obiectivă. Asemenea prejudecăţi din motive afective întâlnim mai ales în judecăţile ce se fac asupra grupurilor sociale: clase sociale, neamuri, rase.

Prin firea lucrurilor omul e legat prin interese multiple de clasa şi neamul din care face parte. Dar această clasă şi acest neam se găsesc adeseori în conflict cu clasele şi neamurile din apropiere, şi iată cum omul are voinţa lui predispusă ostil faţă de celelalte grupuri sociale. Din această cauză el va fi înclinat să facă judecăţi falşe despre oamenii acelor grupuri. Voinţa lui îl va îndemna să nege orice calităţi grupului advers şi toate judecăţile lui ulterioare vor fi în acest senz. Fireşte, el se va iluziona că părerile sale sunt bazate pe criterii obiective, pe judecăţi adevărate. Dovada contrarie e însă uşor de făcut. Incercaţi să-i arătaţi cu argumente temeinice, ştiinţifice că nu se pot da judecăţi uniforme asupra membrilor unui neam întreg; că înlăuntrul aceluiaş neam sunt elemente foarte deosebite unele de altele, ireductibile; că întâlnim adesea elemente din două neamuri deosebite, mai apropiate sufleteşte decât elementele aceluiaş popor; că însfârşit cutare şi cutare individ din neamul advers e o valoare reală, incontestabilă; — toate încercările acestea vor fi zadarnice. Judecata unui asemenea om e formată mai dinainte; ea e o judecată ce i-a fost impusă de voinţa lui. Cu cât veţi căuta să-i argumentaţi contrariul cu atât el se va întări în falşa lui convingere, iar dacă insistenţa va fi prea mare el va reacţiona împotriva voastră, vă va acuzà de trădare, vă va însulta; însfârşit va prezinta simptomele omului stăpânit de prejudecăţi...

Cu totul altfel va proceda omul cult în judecata sa. El va aprecia grupul social advers după valoarea lui reală şi-şi va îndruma voinţa sa în consecinţă. Va căuta să-şi dea seama în mod obiectiv de defectele şi calităţile lui, de inferioritătile şi superioritătile lui. Va imità şi-şi va apropia ce e bun şi va luptà contra a ceace e rău. Va şti să înarmeze propria sa naţiune cum trebue căci îşi va cunoaşte adversarul în adevărata lui valoare, pe când cellalt, omul prejudecăţilor, va fi inferior întrucât şi-a depreciat în totdeauna adversarul. — Asemenea prejudecăţi de origină afectivă întâlnim şi în societăţile împărţite în caste sau în partide politice. Mulţimea dintr'o castă sau dintr'un partid procedează în raţionamentele ei faţă de adversari ca omul de mai sus faţă de naţiunea străină. Judecata fundamentală a mulţimei e falşă, e viţiată de voinţă iar judecăţile ulterioare au aparenţa de a fi obiective, îi dau iluzia că urmăresc numai adevărul

pe când de fapt sunt sub dependența interesului grupului.

Prejudecățile de voință—sau cum le-am numit adineaori de interes,— sunt cele mai puternice și deci cele mai greu de desrădăcinat. Ele dovedesc la cel ce le are o stare inferioară de cultură și reamintesc pe omul primitiv a cărui inteligență neputincioasă este sclava instinctelor și pasiunilor,

* * *

Prejudecățile din *tradiție* și din *obicinuință*, sunt poate mai puțin periculoase ca cele de ordine afectivă; sunt însă mai răspândite ca ele.

Am văzut mai sus că inteligența e cel din urmă produs în dezvoltarea sufletului omenesc. Instincte, tendințe, pasiuni, sunt dezvoltate aproape la toți oamenii cu o egală putere. Inteligența însă e distribuită în mod neegal. Firește, acest lucru își are explicație: mediul cosmic, lipsa unei culturi bine răspândite în trecut, legea eredității etc. Pe noi ne importă numai constatarea că e o mare deosebire de inteligență la oameni.

Ce se întâmplă însă? Vremurile noi au deschis larg porțile culturii, tuturor. Prin ele au năvălit și cei chemați și cei nechemați; și mințile apte de a primi și duce mai departe cultura și cei pentru cari exercițiul inteligenței e ceva obositor, a căror minte e incapabilă de a discerne adevărul, de a urmări dezvoltarea lui, în sfârșit, de a aveà vreo judecată personală. Aceștia din urmă se vor adaptà cum vor putea la cerințele vremei.

Fiind incapabili de judecăți proprii, ei vor primi foarte bine judecățile făcute de alții și fiindcă inteligența lor e crudă și obosește la un exercițiu prea mare, e firesc că odată primite unele judecăți, ei să nu mai fie în stare să le schimbe, atunci când capetele cu adevărat inteligente — purtătorii culturii — au dovedit că acele judecăți sunt false. Și iată cum o mulțime de oameni vor perzistà să afirme judecăți adevărate în trecut însă false în prezent, iată dar cum o mulțime de oameni vor crede cu orice preț în adevărurile tradiționale. Astfel, se produc *prejudecățile din tradiție.* Asemenea prejudecăți întâlnim și în viața de toate zilele.

— Intr'o țară, la un moment dat, trebile publice sunt conduse de partide politice compuse dintr'un număr restrâns de cetățeni, massa cea mare a națiunei nefiind chemată la viața politică. Partidele politice, din motive de recunoștință personală pentru *câțiva* dintre dânșii cari au cârmuit țara mai mult spre binele partidelor decât al țării, crează în jurul acestor câțiva aureole de glorie și le ridică statui înalte prin toate orașele. In urmă, când se cred destul de mulțumite..... partidele se hotărăsc să cheme la viața publică și mulțimea. In fața ei, ele repetă elogiile celor câțiva, iar mulțimea, incapabilă de o judecată proprie, văzând apoi statuele cele înalte...., își formează falsa judecată că acei oameni au binemeritat mult dela patrie. Incerce cineva să dovedească că idolatria aceasta trebue înlăturată, că de ar fi să se urmeze aceeași măsură, ar trebuì ca acelora ce-și vor sacrificà pentru țară avutul și viața să li se ridice statui până la cer; încerce cineva să vorbească în felul acesta și va vedea că însăși mulțimea îi va aruncà cu pietre.

— Un literat de mult talent, care toată viața a cultivat un anumit gen literar, se hotărăște spre apusul carierii sale să încerce un alt gen de artă. Firește, în încercarea lui regăsim urmele talentului de altădată, din *celalt* gen literar. Dar din arta *ceastălaltă*, care cere alte calități sufletești, alte mijloace de exprimare, nu vedem nimic.—Mulțimea însă — și cu ea unii critici dominați de prejudecăți afective, simpatie personală, ori interes, — știe că acest artist e *cineva* și fără să mai judece, găsește bună și aplaudă opera cea nouă. Judecata aceasta însă e adevărată pentru opera cealaltă, de atunci, dar mulțimea o afirmă și pentru cazul de față. De încerci să dovedești că ea se înșeală, vei vedeà apărând și la mulțime și la partizanii afectivi, simptomele prejudecăților; se vor iluzionà cu cât mai multe sofisme că judecata lor e cea adevărata iar pe tine te vor acuzà de nepricepere, de calomnie etc.

* * *

Intocmai ca și prejudecățile din tradiție cele ce vin din *obicinuință* se datoresc neputinței de judecată personală. Cei mai mulți oameni iau de-a gata și drept adevărate o sumă de judecăți false ce circulă în societate. Presa este în privința aceasta un isvor nesecat de prejudecăți. In graba cu care se scriu ziarele și cu incompetența frecventă a celor ce le scriu, se strecoară în capetele mulțimei o sumă de neadevăruri care capătă prestigiul de neânlăturat pe care-l au lucrurile tipărite în inteligențile pasive, La noi mai ales, unde presa unui partid se crede datoare să micșoreze și să insulte pe membri celuilalt partid, veți întâlni adesea oameni cari nu citesc decât ziarul partidului lor și care iau drept adevărate toate judecățile ziarului respectiv.

Dacă la sugestia obicinuinței se adaogă și interesul de partid atunci prejudecata se înrădăcinează cu putere și va fi imposibil să dovedești cu argumente unui asemenea «cetățean» că cutare om politic nu e un pungaș, că cestălalt nu e o mediocritate sau că celălalt nu e un ramolit. Va trebui chiar să ai prudența de a nu inzista în a-i schimba falsa lui convingere căci altfel vor apare simptomele prejudecăților, care după colegiul cetățeanului vor fi mai mult sau mai puțin sensibile...

* * *

Astfel se produc, de regulă, prejudecățile. Ele dovedesc o lipsă de inițiativă și independență în cugetare. Omul stăpânit de ele este sclavul marelor și micilor sale instincte și dovedește în acelaș timp că posedă o mentalitate necoaptă, incapabilă de a deosebì o judecată falsă de una adevărată și de a se liberà de eroare.

Democrația modernă, care a deschis porțile culturei la toată lumea, are datoria ca după ce a dat omenirii libertatea exterioară să-i dea și libertatea internă, luptând prin toate mijloacele pentru înlăturarea prejudecăților sufletești. — Școala este fără îndoială locul unde trebue și se poate lupta înpotriva prejudecăților. Din școală trebue înculcată tinerimei, iubirea de adevăr și

deprinderea de a nu se lăsà târâtă de judecăți afective, de tradiții false ori de afirmări necontrolate. Alături de școală, presa și toate instrumentele de cultură au datoria de a luminà mintea mulțimei și de-ai deșteptà simțul critic și al adevărului. Orice progres în cultură e datorit numai oamenilor liberi, lipsiți de prejudecăți. Pe ceilalți i-a asemănat cu drept cuvânt Platon în Republica sa cu niște prizonieri închiși într'o cavernă, care nu văd lumina zilei și iau umbrele lucrurilor drept realități.

EUGEN PORN

NOTE DE CALATORIE

AVENTURILE MELE ÎN TIBET[1])

ȘAIZECI DE MILE PE UN LAC ÎNGHEȚAT

Plecând dela Leh în Ladakh, la 14 August 1906, cu cea mai mare caravană pe care am avut-o vreodată la dispoziția mea, compusă din 25 oameni și 120 animale, am apucat-o la Nord spre Pasul Karakoram, străbătând drumuri pline cu cadavre de animale, cu pachete de mătăsuri și alte mărfuri lăsate de caravane.

Apoi, călătorind spre Est, am mers de-alungul deșertului din Aksai-chin și am traversat dela Nord-Vest spre Sud-Est, vasta și neexplorata regiune a Tibetului central, până la lacul Ngangtsetso, unde am ajuns pe la sfârșitul lui Decembrie, după ce am pierdut pe drum mulți din mânjii noștrii, pe care i-am putut din fericire înlocui cu bivoli din Tibet (Yaks).

Pe solida massă de ghiață a acestui mare lac, doi dintre Ladakhi din caravana mea m'au tras mai bine de 60 de mile într'o sanie improvizată; din când în când, măsuram adâncimea apei prin găurile pe care le făceam pe coasta înghețată. Vântul suflà cu putere pe marea întindere de ghiață și ne orbeà, lovindu-ne cu bulgări grei de zăpadă.

O ÎNTÂMPLARE LA O VÂNĂTOARE

Intr'o zi, pe când vânam cu credinciosul meu secretar, Robat, și cu un servitor, nimerii un bivol sălbatec, dar îl rănii numai, fără să-l omor. Bestia sălbatecă, nebună de durere, cu gura căscată și cu ochii de foc, se îndreptă spre noi furioasă. Apucând cu amândouă mâinele centura mea de piele, dădui o puternică lovitură în capul animalului, cu speranța că o să-l orbesc, cum fac toreadorii în *corride*, în timp ce servitorul meu, care erà pe jos, se apucă cu desperare de coada mânzului lui Robat, încercând să scape.

Din nenorocire, se poticnì și căzù grămadă la pământ. Indată animalul feroce fu deasupra-i, călcându-l cu picioarele și căutând să-l străpungă cu coarnele. Ne mai văzând pe servitor, dădui pinteni mânzului, dar înnainte de a ajunge la țintă, văzui că monstrul înaintează clătinându-se și cade mort lângă servitorul meu Ladakhian, care leșinase.

1) Publicăm în traducere epizoadele expediției în Tibet a exploratorului norvegian Sven Hedin, povestite la Londra de însuși exploratorul.

TRAVESTIREA MEA

Din Februarie până în Aprilie 1908 fui silit să mă îmbrac în haine ladakhiene și să-mi înegresc fața în fiecare seară și dimineață. In momentele critice, când Tibetanii se opropiau de caravana mea, mă prefăceam că urmăresc turma noastră de 26 oi și capre, flueram și urlam ca și indigenii și-mi dădeam toate silințele să par că sunt un păstor tibetan.

Anul trecut, când povestii de această întâmplare la Simla, «*Sven Hedin păstor de oi*» stârnii râsul tuturor și fui subiectul multor spirite și ironii.

Sven Hedin

PRIN MIJLOCUL UNUI FLUVIU ÎNGHEȚAT

Timpul începù să se schimbe și un vânt rece și pătrunzător suflă aprig timp de 2 luni de zile, smulgându-ne corturile și împiedicându-ne să înaintăm. Ajunși la fluviul Kansham-tsanpo dădurăm de greutăți mari, cari ne împiedicau de a-l trece cu animalele și bagajul nostru. Cei 8 mânji și catâri și cele 25 de oi, cari purtau sarcini mai mult sau mai puțin grele, erau într'o situație foarte nenorocită. Gheața se rupeà mereu sub greutatea animalelor și ele înotau cu disperare în apa înghețată, în timp ce oamenii se băgau în râu cu speranța de a le salvà.

După ce trecurăm fluviul, străbăturăm niște munți cari erau la dreapta noastră și intrarăm în provincia Bongba, neexplorată până acum de europeni. In aceste locuri caravana noastră erà supravegheată de aproape și a trebuit să întrebuințez multă tactică și diplomație pentru a puteà face oare cari observații științifice. După ce am descoperit lacul Chuoit-So, străbă-

turăm alte două lanțuri de munți și ne găsirăm din nou în fața înalților munți ai Himalaiei.

PE INDUL CEL ADÂNC

Inaintând în marșuri forțate, străbătui pentru prima oară marele lanț de munți, pe care cu aprobarea Lordului Minto, l-am botezat Trans-Himalaia și sosii în Februarie la Shiguatse; rămăsei 6 săptămâni acolo legând mare prietenie cu Tashi Lama. După această stație, reluai drumul spre Nord, și explorai alte 50 mile în lanțul cel muntos, până când fusei oprit de forțele Tibetane și silit s'o apuc în direcțiunea opusă. Pe drum schimbai itinerariul și îndreptându-mă spre răsărit, urcai din nou pe brațul principal al Brahmaputrei până la izvoarele sale; trecui lacul Mansarowar, pe care-l explorai cu minuțiozitate și merseì spre Gartok. Dela Gartok la Ladakh, unde ajunseì în toamna anului 1907, urmai aproape mereu cursul adâncului Ind.

De multe ori trecui acest fluviu plin de mari blocuri de ghiață, cari înnotau în el și mă servii de o barcă demontabilă, sistem *Berthon*, pe care o adusesem cu mine în acest scop. Un lopătar îmi ajută, înlăturând cu lopețile marile blocuri de ghiață; dar în unele locuri mulțimea lor făceà imposibilă orice navigare.

CUM ÎNCEPUI A DOUA CĂLĂTORIE

Apetitul vine mâncând. Sosit la Ladakh mă preparai cu un nou ensusiasm și o nouă sete de aventuri, pentru un al doilea voiaj. Știam că spioni tibetani supravegheau mișcările mele și pentru a-i face să'mi piardă urma, licențiai pe toți vechii mei servitori și organizai o caravană nouă la Leh, spunând că ținta mea erà Khotan. Totul erà gata la 4 Decembre 1907. Caravana erà compusă din 12 oameni și 40 animale încărcate cu provizii pentru 3 luni. Plecarăm spre Nord pentru a înșelà pe spioni, dar după un scurt marș, mă întorseì spre Orient, spre ținuturile atât de mult dorite de mine. Găsirăm un prim obstacol în zăpada care cădeà cu atâta îndărătnicie încât înainte de a ajunge la lacul Aksaì — chin, pe care-l trecusem în prima călătorie — multe din animalele noastre muriseră. Ținându-mă spre Vest de drumul percurs dejà, mă îndreptaì din nou spre Sud-Est și timp de alte două luni merserăm cu greu prin vârtejuri continue și foarte violente de zăpadă, și pe o temperatură de mai multe grade sub zero. Proviziile noastre erau aproape pe sfârșite și eram înglobați în zăpadă și amenințați să murim de foame și de frig, când întâlnirăm niște bravi vânători cari împărțiră cu noi prada lor.

O AVENTURĂ PERICULOASĂ

Din câte aventuri am întâmpinat în regiunea atât de neospitalieră a Tibetului, este una de care-mi amintesc cu oroare și care a fost poate cea mai periculoasă din toată călătoria mea. Intr'o expediție pe care am fost silit — în contra voinței mele — s'o fac pe marele lacuri sărate ale Tibetului de miază noapte, eșisem pe înserate pe barca mea demontabilă ca să fac cercetări, însoțit de un servitor. Eram așà de absorbit în cercetările mele, încât n'am vrut să le pun capăt până ce întunericul nu-mi amintì că erà vremea să mă întorc. Nu întorsesem încă prora bărcei spre uscat, când cu o repeziciune de necrezut, se deslănțuì o furtună straşnică.

Nu erà alt nimic de făcut decât să merg în direcția vântului, și iată-ne purtați de uragan pe valurile înălbite de spumă, spre necunoscut. Se făcuse noapte și fragila noastră barca erà încă în voia valurilor, cari din cauza furtunei deveneau din ce în ce mai mari; vârtejul uraganului amenință să rupă arborele care susțineà pânza. Poziția noastră părea desperată și servitorul meu erà pe jumătate mort de teamă și încapabil să execute ordinele ce-i dădeam. In cele din urmă, furăm scoși la

mal de un val enorm. Amândoi a trebuit să sărim în apa înghețată pentru a ancorà barca la țărm, udându-ne până la glesne; apoi, pentru a ne adăposti de vânt ne ghemuirăm sub barca întoarsă; am aprins focul și clănțănind din dinți din cauza gerului, am așteptat treji să se facă ziuă.

O SERBARE PE ZĂPADĂ.

Intr'o noapte, în centrul Tibetului, caravana noastră a fost vizitată de o ceată de nomazi pe cari i-am tratat cu *tsamba*, un fel de amestecătură desgustătoare de brânză, carne, ceai, grăsime și făină, în care toți înting degetele negre și schiloade. Cei 12 Ladakiseni ai mei aprinseră un foc, în jurul căruia fecură un joc la care luară parte o sută de Tibetani, bătând în tact din mâini și cântând lucruri monotone și triste, Ereà o scenă cu totul stranie și fantastică; mari fulgi de zăpadă străbăteau întunericul, în timp ce para focului lumină în mod sinistru fețele dănțuitorilor și aruncà umbre bizare jur—împrejur.

MOARTEA LUI IZA.

In timpul călătoriei mele din 1906—1907 suferii perderea, ireparabilă, a șefului caravanei mele — Mohamed Iza — petrecută la Sakad-zong.

Iza nu erà un om de rând; cunoșteà bine Tibetul și întovărășise pe bătrânul meu prieten Francis Younghusband în expediția memorabilă dela Lhassa în 1904; pe Grenard și Dutreuil de Rhins în 1898, prin Tibetul oriental, unde acesta din urmă fu asasinat, și pe căpitanii Rawling și Ryder în explorarea lor dela Gyantse la Simla prin Gartok în 1905. Nu pot să laud în de ajuns serviciile pe care Iza le-a adus expediției mele; moartea sa a fost un doliu pentru noi toți. Scena înmormântărei sale va rămâne mult timp săpată în memoria mea, Corpul lui înfășurat într'o ștofă albă, fu transportată până la groapă de opt Ladakhieni de ai mei, mahometani, cari cântau imnuri lui Alah, păsind încet și solemni, pe când eu mergeam în urma tristului cortegiu. Durerea, pe care o simțiră oamenii mei cu ocazia acestei morți, a fost mișcătoare și mi-a lăsat o impresiune adâncă.

CUM AM SĂRBĂTORIT ANUL NOU LA SHIGATSE.

După cum am mai spus dejà, am petrecut șease săptămâni la Shigatse, în valea râului Brahmaputra, și acolo avuì ocazia să asist la sportul cu care în Tibet se sărbătorește noul an, sport care constă aproape numai în tragerea la țintă cu arcuri și săgeți, și cu care se ocupă forte mult indigenii. Erà o priveliște frumoasă și eroică, aducătoare aminte de timpurile evului mediu. Războinicii, călări pe mânzi sălbateci, înaintau pe rând în

nouri de pulbere și descărcau săgețile când treceau în galop nebun pe lângă țintă. Am trebuit, de altfel, să observ puțina lor îndemânare ca trăgaci.

ÎMI SCOT ÎN CELE DIN URMĂ MASCA

In prima mea călătorie, de multe ori planurile mele au fost spulberate de supravegherea Tibetanilor și am mai povestit cum, pentru a înșela o asemenea supraveghere și a evità pericole eventuale, am fost silit să port trei luni de zile costumul Ladakhian și să-mi vopsesc dimineața și seara, fața. Abdul Karim, credinciosul meu cap de caravană, devenì în acel timp conductorul oficial al expediției mele pe când eu treceam drept un servitor al lui, drept o persoană fără nici o importanță.

Pentru mai mare siguranță, arsei toate hainele de european și ascunsei instrumentele și hărțile mele în saci de orez. Totuși erà scris ca să fiu demascat și aceasta s'a întâmplat la Raga, sus pe valea Brahmaputrei. Un cârd de Tibetani înarmați pătrunseră în

lagărul nostru cu ordinul de a căutà pe *Hedin Sahib* pe care-l izgoniseră cu un an înainte.

Parlamentând cu şeful meu Abdul Karim, îi cerură o declaraţie în scris că nici un european nu erà cu el şi adăogară că e responsabil, în caz de s'ar descoperì că declaraţia nu e adevărată.

In adevăr, eram descoperit şi sunase ora în care trebueà să-mi scot masca şi să mă fac cunoscut. Mă gândii că erà mai bine să înfrunt cu curaj situaţia, şi intrai fn mod brusc în mijlocul Tibetanilor, întrebându-i foarte liniştit dacă mă recunoaşteau.

Fapta aceasta curagioasă şi neaşteptată din partea omului pe care-l căutau, schimbă neclintirea clasică a Tibetanilor, şi trebuii să fac mari sforţări pentru a nu isbucnì în râs, la vederea expresiuneí mirate şi îndobitocite a chipurilor lor.

Cu toate acestea, în scurt timp ne făcurăm buni prieteni aşà că mi-au acordat să aleg drumul care-mi plăceà mai mult ca să ìes din ţara lor şi să fiu însoţit de 5 din oamenii mei, în timp ce restul caravanei apuca alt drum.

SVEN HEDIN

LITERATURA

ŢIGANUL ŞI BUCATELE

— ANECDOTĂ —

Aolică,
Românică,
Eşti om bun şi dărnicos:
Fă şi tu cevà frumos,
Când o fi lăsat de sec
Masă mare pe la tine,
Hai, mă cheamă şi pe mine,
Să-ţi arăt eu mâncătură,
Să nu zic nici carc din gură
Şi să 'nghit, să 'nghit vârtos
Pân m'oi face pântecos
Să nu pot mişcà de jos.
Tot aşà ziceà ţiganul
Unor oameni de prin sat.
Până când la urma urmei
Unul, haide, l'a chemat.
Dară când se pun la masă
Ce-i dau însă de mâncat?
Borş cu sfecle lung şi lat!
Se cam uită el ţiganul
Şi din nas cam strâmbă el,
Dar la urmă ce să facă?
Haide 'ncepe 'ncetinel
Să mi-ţi ia cu linguroiul
Şi să-ţi care, şi să-ţi care,
Pân ce dă cu 'ncetul gata
Cât ţi-e strachina de mare.
Da înghiţând el cam în silă,
Hai, se satură de-a bine,
Când deo-dată ce mai vine?
Vine tocmai urdă dulce.
Şi ţiganul când o vede
Parcă n'a mâncat de-o lună,
Cu-aşà poftă se repede.
Dar înghite el odată
Şi 'nc'odată..... atât:
Urda dulce, sănătate,
Nu mai merge, îi stă 'n gât.
Dar nu trece urda bine
Şi- friptură iată vine:
Purceluş fript în cuptor
Aburind şi rumeor!
Cei de casă hai pe dànsul
Fieştecare scoate, scoate,
Iar ţiganul d'abia gustă:
Plin burduf e, nu mai poate.
Vin în urmă şi plăcinte
Rumenite, căldicele:
Iar ţiganul d'abia gustă,
Numai stă privind la ele.
— Dar poftim, îi zice omul,
Îndrăzneşte, dă-i vârtos
Păn te-i face pântecos
Să nu poţi mişcà de jos!...
Ori bucatele nu-s bune,
Şi nu-ţi vine a ne spune?
— Ba, nu-nu, ţiganul zice,
Despre-aceasta nu e price:
Despre bune sunt bucate
Dar sunt rău cam aşezate
Că decât borşète
Şi hăl lingurète
Ş'apoi urdărète
Ş'apoi purcelate
Ş'apoi plăcintate
Toate nemâncate
Mai bine erà
De era aşà:
Hântăi plăcintate
Ş'apoi purcelate
Ş'apoi urdătură
Şi cu borşetură.

TH. D. SPERANTIA

MAREA

Soarele apuneà şi furtuna erà gata să se deslănţuească...

Rumeneala apusului se făcuse acum purpurie şi cu cât zarea străluceà mai adânc, cu cât flăcările apusului se întindeau mai departe, cu atât albastrul mării părea mai rece, mai de nepătruns. Apa în jocul ei erà numai creţuri, marea se legănà într'una şi ici şi colo creptele valurilor mari, albe şi pline de spumă se ridicau mugind de păreau, că se înalţă din fundul oceanului galbene de mânie, de abia stăpânindu-şi furia.

Norii cei negri, ce vesteau furtuna, se fugăreau în făşii late, pe cerul cel purpuriu şi păreau, că măresc şi mai mult zăduful. Şi dinspre răsărit se apropiau negrele şi întunecatele umbre ale nopţii, cuprinzând valurile mării frământate şi la olaltă cu furtuna, ce stà gata să înceapă, se îndreptau în spre apusul înflăcărat, în spre apusul ce semănà cu gura uriaşă a unui cuptor nespus de mare.

Departe, în zare se legănà pânza albă a unei bărci, ca aripa unei păsări speriate. Pescarul întârziat dà zor să scape de furtuna, gata să isbucnească şi-şi cârmeà barca către ţărmul portului militar...

Şi furtuna se apropià... Ţărmul, de unde plecase, bine, bine, nici nu se mai zăreà, marea se sbuciumà, şi un întuneric adânc începù să se aştearnă deasupra!...

Barca pescarului îşi ţineà drumul către fortăreaţa, ce deabià se zăreà de pe mare,

Valurile se loveau de ţărmul stâncos; spuma valurilor încingeà ca un brâu alb ţărmul prăpăstios al in-

sulei; apa se jucă săltând tot mai sus, tot mai sus și apoi se prăbușeă sgomotos.

Ca niște dușmani zidurile fortăreței se uitau posomorâte la jocul talazurilor; țărmurile învăluite în întuneric și acoperite de mușchi întăreau puterile zidurilor, în vreme ce valurile mării parcă făceau acelaș lucru....

Cerul se întunecă din ce în ce..., s'a făcut noapte. Deacolo, de unde creștetele talazurilor se ridică spumegând din mare, ca niște șiraguri lungi de capete albe, învăluite de întuneric, -- furtuna năprasnică le însoțește în întunecimea nopții.

La o fereastră a fortăreței s'a ivit o lumină roșiatică... jicărește puțin... și nu trece mult și ostrovul, ca și fortăreața se pierd în întuneric, în dosul valurilor răsvrătite.... Numai flacăra se zărește sus, peste întinderea mării turbate, sus, o scânteie mică și tristă deasupra prăpastiei nemărginite, ce clocotește într'una.

— Stai! Cine e acolo? răsună de pe zid, vorbele santinelei, care vreà să oprească în loc barca ce se apropie. Și se desprinde din întuneric chipiul soldatului, ce'și îndreaptă arma în spre luntre.

Dar marea e mai înspăimântătoare de cât omul, și pescarul nu'și poate lăsà pânza și cârma din mână și glasul îi este înăbușit de vuetul apei. Barca așteaptă cu mare băgare de seamă lovitura valurilor, se dă înapoi, tresare, se cutremură parcă și.... pe neașteptate pânza cade și barca sboară către limanul cel mic.

— Cine-i acolo? întreabă din nou soldatul, și se uită cu băgare de seamă la barca cea ușoară, care se leagănă, când pe apa liniștită a golfului, când pe marea turbată de mânie.

— Frățioare..., uită-te și tu..., nu vezi cât de răsvrătită e marea.... deschide-mi!

— Așteaptă puțin! să-mi chem numai ofițerul.

Și se ivesc și alte fețe pe zidul închisorii. Sgomotul valurilor mării și al furtunei, aproape înăbușe glasurile oamenilor. Cu cât valurile se isbesc mai cu furie, cu atât le cresc vuetul, cu atâta glasurile par mai pline de înduioșare.... Nu trece mult, poarta se deschide și pescarul intră în fortăreață.

... Colo în baraca soldatului de pază își va găsì liniștea și odihna în vremea nopții furtunoase. Acum îi este și lui plăcută amintirea mugetului fioros al talazurilor, al nopții negre și nepătrunse, care se așterne peste prăpastia fără fund, pe care și el a plutit până mai adineaori. Plăcute îi sunt și amintirile la masa, pe care arde luminos și de pe care lampa își îndreaptă lumina asupra strachinei, ce așteaptă pe drumețul trudit.

In dosul zidului închisorii se întinde mare și temnița doarme plină de întuneric și numai cu lumina cea roșiatică.

Crește mugetul valurilor, apa clocotește, se ridică și se prăbușește și furtuna trece peste valurile răsvrătite.

... Și barca legată cu un lanț de zid, se mișcă și saltă într'una de parc'ar aveà suflet și parcă se apără de furia năprasnică a valurilor și de puterea lor cotropitoare.

* * *

Colo, la ferăstruica ceia de sus, lumina s'a stins pentru o clipă.

...Și capul unui om se razimă de gratiile de fier ale ferestrei. Cel închis se uită la furia valurilor..., și fără să vrea se dă înapoi: colo jos, în clocotul turbat al mării, o barcă e legănată de valurile ei! Nu-i vine să'și creadă ochilor. I se pare, că-i o nălucă a închipuirii lui, bolnave poate, ori poate puterea întunericului să fie aceia, care'l scoate din minți, arătându'i tabloul la care se uită. Și fără astâmpăr se învârtește turburat în chilia lui; și printre gratiile ferestrei i se vede chipul, cum se mișcă. Cu nesaț s'apropie iar de geam și caută să străbată cu privirea întunericul de jos. Cu acelaș sgomot de mai 'nainte se isbesc de țărm valurile, în vreme ce l ațâță până și jocul apei, care leagănă luntrea. Și la fiece legănare scârțâie catargul, de care e prinsă pânza, pe când valurile plescăesc lovind laturile bărcii. Și sgomotul valurilor îi pare celui închis cântecul vrăjit, ce-l ademenește, ce-l chiamă din celula cea întunecoasă. Și în picioare, în fața ferăstruicii, își pironește ochii afară pe fereastră. Și 'n vremea asta o lumină slabă se joacă pe păretile chiliei lui, — pe păretile chiliei, în care a suferit atâta vreme.

Numai un lucru vede: privirea, ce te 'nfioară a furtunei, care pătrunde prin geam. Vuetul valurilor și mugetul furtunei a luat locul liniștei și 'n chilia asta și... nu'l poate părăsì icoana bărcii. Și ascultă. Valurile se rostogolesc cu sgomot, furtuna urlă și cu toate astea tot nu pot acoperì întruna scârțâitul tânguitor al catargului...

Au mai trecut câteva clipe.

Și pe neașteptate, închisul se ridică hotărît și se îndreaptă spre zid. Desprinde o piatră și din golul ascunzătorii scoate o pilă.

Cu urechia lipită la gura cheii, ascultă la ușă, dar... nimic, liniște adâncă pretutindeni, par'că totul e mort... Numai gemătul furtunei, numai urletul mării strică farmecul tăcerii... S'apropie de gratiile ferestrei. Și e multă vreme, de când a început să pilească gratiile cele de fier. Și numai, când eră furtună afară, numai atunci s'apucà de lucru; numai când vuetul mării puteà înăbuși sgomotul pilitului gratiilor, numai atunci lucrà în așà fel ca nici santinela să nu prindă de veste.

Și ce folos puteà aveà, puteà nădăjduì din munca asta, făcută în neștire. Deasupra capului lui se plimbà — de colo până colo — soldatul, și cu o singură privire se uită și cuprinde din zare cât îi văd ochii.

Noaptea luntrile sunt legate pe celalt țărm, și doar în nopțile cu furtună, în nopțile cu muget de valuri de mai puteà lucrà și el, — în gemătul furtunei, când și santinela, învălită într'o blană caldă, stă adăpostită în baraca sa și nu mai iese în vânt, încredințată, că nu s'ar puteà găsì om, care pe așà vreme să iasă în larg cu barca.

Și numai într'o astfel de noapte, pe o așà vreme mai nădăjdueà închisul să scape, să rupă gratiile și s'o ia la fugă, încotro l'or duce ochii ori unde, dar cât mai departe de chilia lui, de mormântul lui, mohorât, trist și plin de întuneric.....

La ce?

Își dă seama de tot. Insă inima omului e așà de ciudată, încât încetează să mai bată când se stinge și cel din urmă pic de nădejde.

Și în închisul, ce se muncește să îndoaie graticle,

mai licăreşte un pic de nădejde, întunecată şi nehotărîtă un pic de dor de a vedeà marea dormind liniştită şi lucie ca o oglindă şi de a o vedeà în ferberea ei. Când şuerà afară vântul, când marea mugeà şi'şi izbeà cu zgomot talazurile de ţârm, atunci el îşi petreceà nopţi încheiate la lucru şi când trudit de muncă se trânteà pe patul lui cel vârtos, îl furà somnul şi adormeà zdrobit de oboseală şi 'n somnul lui dulce visà numai libertatea... Ştie, că nu'l mai desperte de libertate de cât gratia cea subţire, aproape tăiată şi marea cea răsvrătită..... Incă puţin şi va tăià şi gratia cea de fier şi îi va mai rămâneà o singură piedică: greutatea de a trece marea, — numai piedica asta!

Şi iar se puse pe lucru.

Marea vueşte, barca se leagănă, închisul lucrează într'una şi sus, pe zid, soldatul se învăleşte cât poate mai bine şi de teama furtunei s'ascunde în baraca lui.

... După ce a tăiat gratia, o scoate cu băgare de seamă, încet, încet şi o pune jos pe podele; iute, fără să mai steà mult la gânduri, se sue pe fereastră şi de acolo se coboară jos. Şi de abia acum vede, ce-l mai aşteaptă.

Furtuna îl pune pe gânduri. Acolo, în chiliuţa lui, nu'şi dăduse seama, cât de mare erà puterea furtunei; şi de abia acum, când îl izbeşte, când îl asurzeşte mugetul înspăimântător al mării, acum numai simte el, cât de slab, cât de lipsit de putere. Intunericul îi pare şi mai de nepătruns, furtuna şi mai puternică, vuetul mării şi mai fioros. Aici, în afară de zidurile închisorii, aici, în libertate — s'a uitat şi pe el însuşi. Trupul lui mic de om se strecoară ca o umbră, aproape pitulindu-se pe lângă zidurile înalte ale temniţei.

Şi marea să joacă într'una cu valurile-i, care se izbesc de ţârm. Şi omul ascultă, tremură şi inima îi zvâcneşte cu putere.

Mii de glasuri, amestecate într'un singur glas înăbuşit, — parcă răsună în depărtare, acolo, unde întunericul se lasă tot mai jos deasupra crestelor albe şi pline de spumă ale valurilor, ce parcă se fugăresc şi se prind unul pe cellalt. Ţi s'ar părea o grămadă de dihănii grozave, cu suflet în ele, care parcă s'ar certà între ele pentru cevà, — o gâlceavă fără rost, nelămurită şi care îţi atinge urechea cu un farmec nespus de fioros.

Cine stăpâneşte, cine îmblânzeşte puterile astea sălbatice, care se adună laolaltă, ca să-şi unească puterile şi cari parcă îşi arată dragostea pentru copiii lor prin strigătul lor sgomotos, nespus mare şi de puternic?

Şi pe neaşteptate din amestecul ăsta de sgomote înăbuşite răsună un glas adânc, târâgănat şi creşte şi prinde putere în întunericul nopţii. şi se poate auzi, cum să lăţeşte pe mare din ce în ce mai puternic, mai cumplit, mai apropiat. Parcă simţi, că să cutremură chiar insula şi cum glasul creşte din ce în ce, deosebindu-se tot mai lămurit din amestecul de glasuri.

Omul nu se poate smulge din întunericul acesta, plin de glasuri şi de năluci. Aşteaptă şi se uită, cum prinde fiinţă întunericul, care se ridică şi apoi cade. Şi de o dată ca o fiară cu coama şi cu coada sburlite, se ridică un val grozav, se repezi şi acoperi ţărmul cu o lumină aprinsă.

Pentru o clipă totul dispărù în apă şi amestecul miilor de glasuri. Fugarul se lipì de stâncă, uitând totul în clipa aceea, în clipa aceea de groază, uitându-se chiar pe sine.

Namila desprinsă din întuneric rămase câteva clipe în loc, acoperind totul şi astupând toate glasurile cu sgomotul căderii sale. După o clipă de linişte şi tăcere dihania se ivì iar.....

Marea însă se trage. Sgomotul se stinge şi crestele albe ale valurile se netezesc, iar pietrele rupte din stâncă, cad în mare rostogolindu-se şi hohotind.....

Cu priviri fierbinţi şi pline de dor, omul, care s'a rezemat de zid, priveşte valul, care alunecă înapoi. Şi pare că-l cheamă cu plescăitul său la libertate.....

I se părù, că glasuri furtunoase se certau în jurul lui, că s'auzeà până în depărtare farmecul lor, — pe jumătate amăgitor şi supărat, pe jumătate disprețuitor

Totuşi, când întunericul se întărì din nou, când marea dădù să s'apropie iar, valurile iar începură să se isbească. Fugarul se lipì şi mai mult de stâncă, se uită în sus şi privirea-i înspăimântată căzù asupra clădirei nemişcată şi îngrozitoare. Stânca se ridică deasupra mării şi pare că se uită batjocoritor la sgomotul şi lipsa de linişte de jos.

— Rămâi cu noi! îi spun zidurile. In dosul nostru e linişte şi tăcere, — colo sgomot şi primejdii!

Deasupra zidului tunurile îşi întindeau gurile şi într'o aşteptare mută stăteau parcă aţintite asupra unui duşman nevăzut.

Spaima apucă în ghiarele ei de pradă, inima omului înfricoşat cu totul.

— Nu! se gândeà el. Numai moartea e aceea, care mi-ar puteà vorbì cu glasul aşà de înfricoşător. Ea e aceea care pluteşte deasupra mării, chemându-şi şi ademenindu-şi prada!

Se sculă în picioare şi nehotărît se îndreptă spre chilie. Şi se mai uită odată spre mare. Valurile se isbeau iarăşi de ţărm. In grabă omul se suì pe fereastră, şi-şi mai ocolì odată chilia cu privirile.

* * *

Lumina licăreà, ca şi mai înainte. In toate părţile celulei aceeaşi lumină searbădă, fără putere, isbeà ochii privitorului, care-şi roteà privirile în toate părţile. De pe zidurile astea, din tavanul ăsta, din faţa ochilor lui, — i se păreà că se scurg parcă anii lungi, nesfârşit de lungi ai traiului, petrecut aici şi liniştea adâncă din năuntrul chiliei se păreà mai înspăimântătoare, mai fioroasă, decât mugetul nebun al mării.....

Cu cât se uità mai mult în juru-i, cu atât se mirà mai mult.

De ce? Doar toate erau pe la locurile lor. Tot celula ceia mohorâtă, întunecată, pe care o măsurase de atâtea ori cu paşii, în zilele nesfârşite şi-n nopţile lui chinuite de lipsa somnului. Jos, în colţ, salteaua de paie şi la căpătâi ulciorul cu apă.....

Omul sărì în sus îngrozit. Lumina liniştită din chiliuţă i se părea şi mai înspăimântătoare decât vuetul mării. La început rămăsese uimit numai; acum mirarea făceà loc unui fior de nespusă groază, care-i străpungeà sufletul şi i se arătà şi pe faţă. Îl mirà lipsa lui din chiliuţă, cum de erà goală. În aceiaşi clipă se văzù din nou în chiliuţă şi în locul unde stăteà de obiceiu:

pe salteaua de paie stă lungit un om cu fața trudită și trasă, cu o față ce-ți prevesteà moartea. Părea, că nu mai aude cearta mării răzvrătite cu zidurile de piatră. Mâna-i înțepenise pe piept, fruntea-i erà numai încrețituri, buzele vinete strânse tare de tot și ochii închiși. Stà nemișcat. Erà asta liniștea somnului sau a morții? Oricum, preà grozavă erà; și omul sări jos de pe fereastră, îngrozit de celalt, de cel palid, ce stà lungit pe salteaua de paie.....

Din nou îl apucă fiorul furtunei. Din nou zări deasupra capului tunurile cu gurile căscate, mute și amenințătoare. Valurile se retrăseseră acum iar începură să se izbească cu zgomot mare să năvălească la țărm, ca să'l acopere, să'l înece.

De data asta însă altfel era [illegible] : i se părea că-i un glas de frate, care'l [illegible], care'l ademenește.

* * *

Și se îndreptă spre barca, ce se legănà pe valuri și o deslegă din lanț. Temnița erà îndreptată cu fața spre mare, spre marea întinsă; de acolo furtuna, venind drept în față loveà țărmul. Și furtuna, isbindu-se de zid, până la o bătaie de pușcă departe de țărm, răscolea apele mării.

Iar se iviră crestele pline de spumă ale valurilor. Fugarul se uită cu luare aminte la barcă: toate la locul lor și în bună stare. Pânzele înăuntru, lopețile dealungul bărcii și cârma, legănată de valuri, se mișcà încet într'o parte și într'alta, așteptând mâna unui cârmaci îndemânatec. Și omul din nou măsură marea întunecată. Stătù pe gânduri puțin și.... în cele din urmă se hotărî. Și valurile dau năvală. Sări iute în luntre, întinse pânza, puse mâna pe cârmă: totul era gata. Și 'n vremea asta sub puternica lovire a unor mari talazuri insula părù că se cutremură, apele iar se aruncară ca un potop, urlând cu zgomot. Și valurile loveau și barca.

Și barca înfuriată se mișcă din loc, se oprì și iar o pornì, zburând parcă în întunericul grozav.... Pânzele începură să se umfle și se întinseră cu putere. Ingrozit, fugarul stà la cârmă abia ținându-și sufletul.

Se scurseră câteva clipe. Fără să fi avut timp să se gândească, fără să-și deà seama, își întoarse privirile spre clădirea cea neagră, care, — ca o namilă, — se ridică trufașă deasupra apei. Și asta ținù, cât ai clipì din ochi și apoi totul pierì în întuneric.

Și lumina roșiatică, ce se zăreà în spre clădire, îi aduse aminte din nou de chiliuța tăcută a temniței, Și lumina asta roșiatică se jucà în valuri ca un copil zburdalnic, în apa ce se mișcà și tremurà într'una.

Pentru o clipă fugarul uità și de mare și de furtună. Se întoarse cu gândul la chiliuța cea scundă, cu pereții luminați de o lumină slabă și roșiatică, la salteaua de paie de pe dușumea, și de cel ce stà pe ea, de omul cel cu chipul de mort, cu fața palidă și nemișcată.

Și la gândul ăsta un fior îi străpunse tot trupul și 'și întoarse capul. In fața lui, un zid de apă, mare, nespus de mare și 'n dosul zidului clocoteà marea. Și parcă mai îngrozitoare, mai înfricoșătoare decât mugetul mării erà liniștea adâncă din urma lui, din chiliuța lui.

In față l-așteptà lupta cu moartea, acolo în urma lui, din odăița ceia cu lumina roșiatică priveà însăși moartea.

Barca s'apropiase de crestele pline de spumă ale valurilor. Și fugarului i se părea, că e din aceeași bucată cu luntrea, — simțeà răceala valurilor, cari se isbeau de laturile ei și nu mai puteà de bucurie la gândul, că s'apropie furtuna, care întindea pânzele. Și luntrea cea din lemn și pânză, cu sufletul omului ai cărui ochi vedeau bine și departe, ai omului cu brațele vânjoase, — luntrea tăià valurile și despică apa mării frământate.

Deodată cârma se oprì: părea țintuită locului, nu se mai puteà mișcà. Catargul începù să pârâie și să se îndoaie într'o parte și într'alta, barca se ridică în sus aproape drept și spintecă valurile.

Și 'n vârful unui val părea a fi o pasăre. Mai stete puțin liniștită. Valurile puternice, parcă se jucau cu ea, învârtind'o în toate părțile.

Și o singură clipă de liniște, — una, — trezì în sufletul fugarului simțiri pentru o întreagă viață. Câteva clipe și o detunătură puternică sguduì văzduhul. Și sgomotul detunăturii se rostogolì peste mare, departe de tot, până ce ecoul se frânse de crestele valurilor.

Și lumina cea roșiatică mai scânteiă și ea câteva clipe deasupra valurilor și se stinse și ea. Și totul pierì în întuneric. Luntrea se prăbușì într'o prăpastie fără fund... și se ivì din nou pe creștetul unui val.

Fugarul se uită în juru-i. Insula și temnița pieriseră cu totul. O singură detunătură încă, și aceia slabă, înăbușită, pierdută în sgomotul valurilor, — părù că'i un glas fioros, ce'și cere înapoi prada. Și atât.

Puse mâna cu putere pe cârma, care părea, că se frânge în încleștarea mânilor lui. Un simțământ nou i se trezì în suflet, o simțire necunoscută lui până atunci. Și strigătele'i de veselie, de nebunie se pierdură, strivite de valuri.

Erà singur! Numai el, în nemărginitul mării, în mijlocul furtunei turbate, dar singur, în voea brațelor, a puterii lui. Soarta lui nu atârnà decât de puterea mânilor, ori brațele lui nu tremurau, vedeà foarte bine și puteà sări din val în val, din prăpastie în prăpastie.

Cine l'ar fi putut oprì? Cine i s'ar mai fi putut pune în cale? Nimeni!

Cerul erà negru. Marea urlà într'una. Jur împrejur întuneric. Nu s'auzeà decât urletul fără sfârșit și plin de putere al talazurilor.

* * *

A doua zi soarele răsărì pe un cer senin, azuriu, fără urme de nori. Furtuna încetase și marea erà liniștită. Zidurile umede ale închisorii străluceau la lumina de aur a soarelui. Și ușor de tot erà plescăitul valurilor, ce atingeau tremurând poalele zidului lin.

In depărtare se vede lămurit un sătuleț. Pe muntele din apropiere verdeața strălucește de umezeală. Și 'n toate părțile zâmbeste noua viață, ie și bogată, pe care a zămislit-o furtuna nopții trecute. Altă santinelă e în locul celei de aseară. Un vaporaș se apropie de țărm și lasă în urmă un nor de fum.

Pescarul stă gânditor pe țărmul mării și privirea-i pierdută alunecă pe luciul apei. Și-a pierdut luntrea. Dar nu la asta se gândește el. — Se uită la apa mării, ce scapără zâmbind la lumina soarelui, își aduce aminte de furtuna de aseară și gândul îl poartă și la fugar.

Unde i s'or fi odihnind oasele? Și-o fi găsit liniștea vecinică în fundul mării? O fi pribegind, colo, pe muntele din față și s'o fi uitând cu groază la clădirea cea înfricoșătoare și mohorâtă a închisorii?.

Ori unde ar fi, ori unde l-o fi dus înfiorătoarea și măreața mare,—el tot a trăit. In locul unor ani, pe cari i-ar fi petrecut numai în suferință, numai în chin, în locul unei vieți sfârșite în tristeță și durere, — marea i-a dăruit o singură clipă, numai o clipă de viață: viață plină, bogată, viața adevărată.

V. KOROLENKO

(Trad. din rușește de *G. Carp*).

BIBLIOGRAFIE

C. G. Costa-Foru, Industria aurului în țările române Buc. 1909. Precuvântare.

Const. Graur, Factorul cel nou, înainte și după răscoale. Galați 1909.

Biblioteca românească enciclopedică «*Socec*» No. 37, 41, 45—46, 51.

STABILIMENTUL GRAFIC «ALBERT BAER» FABRICA DE CARTONAGE.— BUCUREȘTI, STRADA NUMA-PMOPILIU, 5—9.